

Lider insektlivet i vann en stille død?

Av Kjell Sandaas
Naturfaglige konsulenttjenester

I denne debattspalten åpner redaksjonskomiteen for innsendte kronikker og andre meningsytringer om vannrelaterede tema som har aktualitet. Formålet er å skape et rom for saklige meningsutvekslinger om aktuelle tema som er relevante for vannforvaltningen, eller oppfølging av tidligere publisert stoff i VANN. Innsende innlegg vurderes i forhold til «Vær Varsom-plakaten» og «Redaktørplakaten», og alle innlegg står for innsendernes egen regning.

På Kvinnedagen 8. mars 1924 slo dikteren og naturforkjemperen Theodor Caspari alarm om inngrep i fjellnaturen med diktet «Stå vakt om naturen!» I 1962 advarte Rachel Carson oss i sin berømte bok om at «*Silent spring*» var på gang. Hennes anliggende var insekticider, insektdød og påfølgende fulgedød. Langtidsstudier fra kontinentet viser dramatisk tilbakegang for insekter. Og vår egen insektprofessor Anne Sverdrup-Thygesons bok, *Insektenes planet*, går sin seiersgang rundt om i verden.

Gjendefluas sverming har lagt grunnlaget for et eventyrlig fiske i århundrer. I Norges jeger og fiskerforbunds tidsskrift *Jakt & Fiske*, for januar 2020, skriver Torgeir W. Skancke at «insektene forsvinner – fiskebestander i fritt fall». Grindalsflua, egentlig steinflua (*Capnia pygmaea*), har hatt sterk tilbakegang de siste 20 år, og med dette forsvant også det berømte Grindalsfluefisket i Gudbrandsdalslågen, Rena og Glomma. Gjendeflua i Sjoavassdraget har hatt sterk tilbakegang siden 2016, og var på det nærmeste helt borte i 2020. Denne knottarten har gitt grunnlaget for en svært viktig ørretbestand. I Gjendeosen øverst i Sjoavassdraget finnes et av de største gyteområdene for ørreten her hos oss. I årtusener har Gjendeflua svermet i ufattelige mengder,

som tette skyer av små fluer, kravlende og krypende på steinene langs elva, rundt bjørke-trærne, bak brillene, i øynene og langt innfor klærne. Et synlig bevis på naturens store krets-løp gestaltet av ørsmå knott (Gjendeflua er en knott som ikke suger blod) som hvert eneste år fyller landskapet langs elva med liv. Nå er det slutt. Og hva så? Vanninsektene har en nøkkel-rolle i økosystemet som nedbrytere av dødt organisk materiale. Videre er de både rovdyr og byttedyr for andre arter, og sannsynligvis en indikator på endringer som skjer i det stille.

For lesere og brukere av vann (det er vi alle) er dette ubehagelig, ny informasjon som vi må ta med i regnestykkene våre. Når de minste byggesteinene for livet i vann, i det opprinnelige høyfjellet, mister fotfestet, da kan noe alvorlig være i ferd med å skje. Det skjer. En studie fra Storbritannia viser alarmerende funn av stoff som tilsettes flåttmidler til kjæledyr. Antallet hunder i Norge er høyt, flåtten er plagsom og mange beskytter sin hund mot sykdommen borreliose. Flåtten selv har utvidet sitt leve-område til norske høyfjellsområder på 1000 moh. og enda høyere. Aktuelle stoffer er fipronil og imidakloprid, som brukes i flåttalsbånd og påføringsvæsker. De er svært potente, og ned-

En neve full av Gjendefluer. Foto: Kjell Sandaas

brytningsprodukter i vann er til dels enda verre enn selve stoffet. Utvilsomt finnes det mange flere eksempler der ute.

I dag har vi ennå ikke fått i gang overvåking av insektlivet i vann på samme måte som for livet i skog og jordbruksmiljø. Vi vet veldig lite. Sportsfiskerne var de første som etterlyste kunnskap og bekreftelser på det de mente å se; at insektene i vann, ørretens basale matforsyning, ble borte. Hva er det som skjer? Personlig kan vi være opptatt av ørreten og fluefisket, men her dreier det seg trolig om systemiske endringer som rammer adskillige bredere. Sur nedbør og forsuring, både langtransportert og egenprodusert, som rammet Sørlandet og Rogaland spesielt, er historiske eksempler på systemisk endringer som bygget seg opp over lang tid, og fikk uventede konsekvenser. Klimakortet sitter løst i lomma nå om dagen. Men sannheten er at vi ikke vet hva som skjer, og hvorfor. Alle som

har vann og livet i vann som fagfelt og levebrød, bør være opptatt av å finne svar. Men aller først trenger vi å starte opp en godt planlagt og omfattende overvåking. Politiske løfter er gitt flere ganger, men heller ikke i 2021 fører de til konkrete handlinger.

Tidsskriftet Vann har oftere og oftere satt fokus på langsiktighet, på langtidstrender som inngang til dypere forståelse; for planlegging, beredskap og nødvendige tiltak. Og gjør det igjen.